

Kwijnend elan

Met algemene stemmen heeft de Sociaal-Economische Raad het *Advies inzake plaats en toekomst van de Nederlandse industrie* goedgekeurd. Uit het advies vallen enkele belangrijke conclusies te trekken. Allereerst onderschrijft de Raad nog eens de noodzaak van een combinatie van globale en gerichte maatregelen ter versterking van de economische structuur. In de tweede plaats wordt de gedachte van een sectorsgewijze aanpak van het gerichte structuurbeleid verlaten; de praktijk heeft uitgewezen dat het sectorniveau zich niet leent voor een integrale, uniforme aanpak; de keuze valt, in navolging van de eerste commissie-Wagner, nu op een benadering via aandachtsgebieden. In de derde plaats schaarft de Raad zich achter de oprichting van een regeringscommissie voor het structuurbeleid (de inmiddels geïnstalleerde Voortgangscmissie Industrie Beleid (VIB) of wel commissie-Wagner II) en een Maatschappij voor Industriële Projecten (MIP), welke beide zullen worden bemand door onafhankelijke deskundigen. De eerder door SER-voorzitter De Pous bepleite Raad voor de Industriëpolitiek die binnen SER-verband zou moeten opereren, is van de baan; de SER claimt nog wel adviserende bevoegdheid, maar hoe die vorm moet krijgen, is niet geheel duidelijk.

Intussen maakt de voorbereiding van het industrie- en herindustrialisatiebeleid gestage vorderingen. Met de installatie onlangs van de VIB en de oprichting binnenkort van de MIP (het wetsontwerp wordt binnen enkele weken verwacht) moet het bestuurlijke apparaat voldoende zijn versterkt om het industrie- en herindustrialisatiebeleid in Nederland van de grond te krijgen. De MIP krijgt tot taak om onder meer door middel van financiële deelneming nieuwe industriële projecten te helpen bevorderen en ontwikkelen. De VIB zal er voor moeten gaan zorgen dat het belang van de industrie in het algehele overheidsbeleid voldoende tot uitdrukking komt. Naast deze bestuurlijke voorzieningen zijn er de laatste anderhalf jaar op het Ministerie van Economische Zaken diverse maatregelen genomen om specifieke knelpunten voor het bedrijfsleven op het gebied van de vermogensstructuur (risicodragend vermogen), de exportfinanciering, de kennisoverdracht of de innovatiebevordering mee te helpen oplossen.

Consensus bij de sociale partners, medewerking bij de overheid, laat nu de industrie maar komen! Zo simpel is het niet. Het is inmiddels wel gebleken dat de algemene instemming die het WRR-rapport *Plaats en toekomst van de Nederlandse industrie* en het Wagner-rapport *Een nieuw industrieel elan* direct na hun verschijnen opriepen, in de praktijk maar weinig voorstelt. De meezingers in het koor van de industriële vernieuwing schijnen zich de consequenties van een en ander niet goed te hebben gerealiseerd. Als een van de voorwaarden voor industrieel herstel werd door de commissie-Wagner stabilisatie van de collectieve-lastendruk genoemd. Nu het er op aankomt de maatregelen te treffen die nodig zijn om dit te realiseren (w.o. die in de sfeer van de Ziektewet) is de verontwaardiging niet te beschrijven en volgt categorische afwijzing zonder dat alternatieven worden aangedragen. De commissie-Wagner bepleitte een zelfstandig beloningsbeleid voor de overheid in overeenstemming met de situatie op de arbeidsmarkt en beheersing van de kostenontwikkeling op het gebied van de sociale zekerheid, maar de ont koppeling van ambtenaren-salarissen noch sociale-verzekeringssuitkeringen van de loonontwikkeling in het bedrijfsleven blijkt politiek bespreekbaar. Over een andere aanbeveling van de commissie-Wagner: het invoeren van een investeringsloon, kon door de sociale partners ook al geen overeenstemming worden bereikt. Afgezien van de belangrijke resultaten die de laatste jaren zijn behaald op het gebied van de loonmatiging kan over het globale sociaal-economische beleid niet anders worden gezegd dan dat onder de sociale partners noch binnen het kabinet de consensus aanwezig is waarop een nieuw industrieel elan zou moeten zijn gebaseerd. Integendeel.

Waar het globale beleid dus te wensen overlaat, is het misschien beter gesteld met het specifieke beleid. Zoals gezegd wordt daaraan met enige voortvarendheid gewerkt, al blijkt de minister van Economische Zaken bij lange na niet de inspirerende rol te vervullen die hij zich zelf een jaar geleden had toebedacht. De vraag blijft evenwel wat de effectiviteit van het overheidsbeleid op dit terrein kan zijn. De VIB kan wellicht, steunend op het gezag van haar onafhankelijke deskundigheid, in de politiek en in de bureaucratie wat prikken uitdelen om te proberen het beleid in een industrievriendelijker richting bij te buigen. De MIP kan met de f. 350 mln. die haar dit jaar ter beschikking zijn gesteld wellicht enkele nieuwe projecten helpen verwezenlijken, al moeten die niet te groot zijn, anders zijn de middelen direct op. Ook van de departementale regelingen ter ondersteuning van export, innovatie, financiering en ontwikkeling kan ongetwijfeld enig nuttig effect uitgaan. Maar waar het om gaat is dat een jarenlange de-industrialisatietendens wordt omgebogen; dat nieuwe exportproducten worden ontwikkeld en nieuwe exportmarkten worden aangeboord. Na jaren van verzwakking moet nu de structuur van de Nederlandse economie worden versterkt om in de jaren tachtig en daarna voldoende werkgelegenheid en economische groei te kunnen genereren. Daar is heel wat meer voor nodig.

Het beroerde van de situatie is dat de overheid in het proces van de industriële vernieuwing maar een heel beperkte inbreng heeft. In laatste instantie is de herindustrialisatie een kwestie van initiatieven van ondernemers. De overheid kan in een markteconomie proberen de voorwaarden voor een industriële vernieuwing zo gunstig mogelijk te maken, maar rechtstreekse invloed kan zij niet of nauwelijks uitoefenen. Als de ondernemers het laten afweten komt de herindustrialisatie niet van de grond. De vraag is dus hoe het industrie elan bij de ondernemers kan doorbreken. Het antwoord daarop is niet bekend. De moeilijkheid is dat het investeringsgedrag nog tot de minst doorgronde gedragsrelaties behoort waar de economische wetenschap zich mee bezighoudt. Verwachtingen spelen een belangrijke rol. Maar op de vraag hoe pessimisme in optimisme verkeert, m.a.w. hoe het komt dat de neergaande conjunctuur in een opgaande omslaat, is nog steeds geen theoretisch bevredigend antwoord gevonden. Het enige waarop enig vertrouwen mag worden gebaseerd is de les van bijna twee eeuwen conjunctuurgeschiedenis: na regen brak op een goed moment steeds het zonnetje weer door.

Die zon is voor de ondernemers op de binnenlandse markt op dit moment in elk geval nog niet te zien. Het matigings- en ombuigingsbeleid biedt beslist geen florissante afzet- en winstperspectieven. Het economisch herstel zal dan ook via de exportsector tot stand moeten komen waarbij de gematigde loonontwikkeling gedurende de afgelopen jaren zeker een steun in de rug is. De exportsector berust in wezen op een vrij smalle basis. Meer dan 90% van de industriële export wordt door minder dan 10% van de bedrijven (met meer dan tien werknemers) geleverd. Wel gaan van de exportsector belangrijke multipliereffecten uit naar het binnenlands opererende bedrijfsleven, maar de doorwerking daarvan in de gehele economie kan geruime tijd vergen. De herindustrialisatie is ook om die reden een zaak van lange adem.

De situatie is dus dat van het gerichte beleid slechts een beperkte stimulans kan uitgaan op het industriële herstel, terwijl het geharrewar over het globale beleid al helemaal weinig bijdraagt. Als er effecten zijn werken ze bovendien op de lange termijn. Onder die omstandigheden is het gevaar groot dat het flauwe vlammetje van het industriële elan al is gedoofd voordat de internationale conjunctuur aantrekt. In dat geval wordt de boot helemaal gemist.

L. van der Geest